

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ
ΤΕΚΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΕΚΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ 2012

1. Διδαγμένο κείμενο από το πρωτότυπο
Πλάτωνος Πρωταγόρας (323 Α-Ε)

A1. Μετάφραση

Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς λες εσύ, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή ικανός σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, ή τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι δικοί του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν, σαν να είναι τρελός. Όμως στη δικαιοσύνη και στην άλλη πολιτική αρετή, και αν ακόμα ξέρουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος σε βάρος του λέει την αλήθεια μπροστά σε πολλούς άλλους, πράγμα που το θεωρούσαν στην περίπτωση με τις τέχνες ότι είναι σωφροσύνη, δηλαδή το να λέει την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση το θεωρούν τρέλα, και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε πως είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι· διαφορετικά, (ισχυρίζονται) ότι είναι τρελός όποιος δεν παριστάνει τον δίκαιο· γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να έχει μερίδιο σ' αυτή· διαφορετικά, (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους. Ως προς το ότι λοιπόν δέχονται δικαιολογημένα κάθε άντρα ως σύμβουλο γι' αυτή την αρετή, επειδή νομίζουν ότι όλοι έχουν μερίδιο σ' αυτή, αυτά λέω.

B1.

Υπάρχουν διαφορετικές σημασιολογικές αποχρώσεις που απέκτησε η λέξη φύση. «Φύση» λοιπόν είναι : 1. οι φυσικές ιδιότητες, η φυσική κατάσταση κάποιου πράγματος, ο χαρακτήρας κάποιου πράγματος ή έμψυχου είδους, ο χαρακτήρας του ανθρώπου· 2. ο φυσικός κόσμος, οι νόμοι που διέπουν το σύμπαν, η γέννηση και η αρχή του κόσμου· 3. η δύναμη που προκαλεί τη γέννηση και την αρχή του κόσμου· 4. η ουσία των πραγμάτων· 5. το σύμπαν· 6. το φύλο, το γένος (αρσενικό ή θηλυκό), τα γεννητικά όργανα και τα φυλετικά χαρακτηριστικά.

Ο Πρωταγόρας δεν αφίσταται από αυτούς οι άνθρωποι γενικά πιστεύουν, δηλαδή ότι: α) η πολιτική αρετή δεν είναι έμφυτη στον άνθρωπο ούτε είναι αυτόματη η εμφάνισή της και β) διδάσκεται, καλλιεργείται και γίνεται κτήμα του ανθρώπου με επιμέλεια και άσκηση. Παράλληλα, χρησιμοποιώντας το σχήμα άρσης-θέσης προσπαθεί να αποδείξει ότι η αρετή δεν προέρχεται από τη φύση ή την τύχη, χωρίς την προσπάθεια του ανθρώπου, αλλά ότι είναι αποτέλεσμα διδασκαλίας, φροντίδας και άσκησης. Με την αναφορά στο ζεύγος «φύσει ή τύχη» ο Πρωταγόρας δείχνει ότι τίποτε δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο στη φύση, αλλά προϊόν της σκοπιμότητας του δημιουργού του. Συνεπώς, και η πολιτική αρετή οφείλεται στη σκοπιμότητα της πολιτικής κοινωνίας, δηλαδή στην εξασφάλιση του ζήν και του εὐζήν των ανθρώπων που την συναποτελούν.

B2.

Ο Πρωταγόρας, προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται, διακρίνει δύο κατηγορίες χαρακτηριστικών, τα φυσικά / έμφυτα και τα επίκτητα.

α) Προτερήματα και ελαττώματα που προέρχονται από τη φύση και την τύχη: σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την εξωτερική εμφάνιση και τον ανθρώπινο οργανισμό. Φυσικά, δεν τον απασχολούν τα φυσικά προτερήματα, γιατί αυτά δεν του είναι απαραίτητα για την απόδειξή του, αφού όλοι θαυμάζουν αυτούς που τα έχουν. Με όποιον, όμως, έχει φυσικά ελαττώματα (ασχήμια, μικρό ανάστημα, ασθενικό σώμα) κανείς δεν οργίζεται ούτε προσπαθεί να τα

διορθώσει με συμβουλές, διδασκαλία και τιμωρίες, για τὶ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ βούληση καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου («ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου»). Αντίθετα, νιώθουν οἴκτο καὶ συμπόνια γιὰ τὴ σκληρότητα τῆς φύσης ἢ τῆς τύχης.

β) Χαρακτηριστικά που αποκτοῦν οἱ ἄνθρωποι ὕστερα ἀπὸ φροντίδα, ἀσκήση καὶ διδασκαλία. Σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία ἐντάσσονται στοιχεῖα, που ἔχουν νὰ κάνουν μετὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπομένως μετὶς ἀρετῆς. Εὐλογία, καὶ πάλι, δὲν ἀσχολεῖται μὲ ὅσους ἤδη διαθέτουν αὐτὲς τὶς ἀρετῆς. Ἀπ' αὐτό, λοιπόν, τὸ σημεῖο ξεκινᾷ τὴν ἀπόδειξη τοῦ «διδακτοῦ» τῆς ἀρετῆς: ὅποιος δὲν ἔχει ἀρετῆς, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα χαρακτηριστικά (γιὰ παράδειγμα τὴν ἀδικία καὶ τὴν ἀσέβεια), οἱ ἄνθρωποι θυμώνουν μαζί του, τὸν τιμωροῦν καὶ τὸν συμβουλεύουν, διότι ἀδιαφόρησε νὰ τὰ καλλιεργήσει. Ἄρα, ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ διδάσκεται.

Ἡ ἀπόδειξη τοῦ Πρωταγόρα θεμελιώνεται σὲ σκέψη που διέπεται ἀπὸ πραγματικὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ λαμβάνει τὸν ἄνθρωπο ὡς μέτρο σύγκρισης. Ἀπὸ τὴν ἀλλή, ὁργανώνεται με σοφιστικὸ τρόπο, με ἀποτέλεσμα νὰ ἀποβλέπει στὴν πειθὼ ἀπλῶς τοῦ δέκτη καὶ ὀχιστὴν ἀναζήτηση καὶ εὐρεση τῆς μίας καὶ μοναδικῆς ἀλήθειας, που εἶναι τὸ ζητούμενο τοῦ Σωκράτη. Εἰδικότερα, ὁ μεθοδικὸς τρόπος, μετὸν ὁποῖο

πραγματεύεται ὁ Πρωταγόρας τὸ θέμα του, καὶ ἡ ταξινομήση ἡ προϋποθέσεων, ἐπιχειρημάτων καὶ λογικῶν παραδειγμάτων φανερώνουν ὅτι ὁ σοφιστὴς ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν πειστικότητα τῶν λόγων του καὶ ὄχι γιὰ τὴν εὐρεση τῆς ἀπόλυτῆς ἀλήθειας. Ὁ σοφιστικὸς τρόπος προσέγγισης τοῦ θέματος φαίνεται, λοιπόν, στα ἐξῆς:

α) Ἡ βασικὴ φράση που χρησιμοποιεῖ ὡς τεκμήριο γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀρετῆς («ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδασχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις») ἀποτελεῖ τὴν ἴδια τὴν ἀποδεικτέα θέση, αὐτὸ δηλαδή που χρειάζεται νὰ ἀποδειχθεῖ. Ἐχοῦμε, λοιπόν, τὸ εἶδος σοφίσματος που ὀνομάζεται «λήψις τοῦ ζητουμένου».

β) «ὧ ἂν παραγίγηται» / «ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχη»: οἱ δύο φράσεις ἐρχονται σὲ ἀντίφραση εἴτε μετὴ θεωροῦν ὅτι ἡ ἀρετὴ διδάσκειται, ἀφοῦ ἀφήνεται νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι κάποιος δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἀποκτήσουν μετὴ διδασκαλία, εἴτε μετὴ

θεωροῦν ὅτι ἡ καθολικότητῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ δέχεται ὅτι ὑπάρχει ΧΠΟΥΑΝΡΚΟΥΑΣΙΚΑΪΖΠΕΟΙ

ΙΩΙΣΠΟΑΥΠΔΟΕΨΝΗΤΗΤΩΚΝΑΑΤΕΝΧΘΟΡΩΝΠ·ΩΝ γενικά, τὴ δικὴ του ἀπλῶς ἀποψη γιὰ τὸ θέμα.

δ) Υπολανθάνει η απαίτηση του ικανού και κατάλληλου δασκάλου, όπως ο ίδιος, για να διδάξει την πολιτική αρετή.

Συνεπώς, το πρόβλημα, κατά τον Πρωταγόρα, είναι πως ο άνθρωπος με δεδομένη τη γενική αίσθηση του δικαίου (που του χαρίζουν η αιδώς και η δίκη ως προδιάθεση και καταβολές) μπορεί και πρέπει να παιδεύεται και να ευαισθητοποιείται προκειμένου να κατακτήσει μια δίκαιη συμπεριφορά από κοινωνικοπολιτική άποψη.

B3.

Ο Πρωταγόρας αναφέρει και τα μέσα της εκπαίδευσης, τα απαραίτητα συστατικά στοιχεία μιας επιτυχούς εκπαιδευτικής αγωγής. Αυτά είναι:

α) η επιμέλεια, δηλαδή η μελέτη, η συστηματική παρακολούθηση των εκάστοτε διδασκομένων αντικειμένων. Η επιμέλεια μπορεί να αναφέρεται τόσο στο διδάσκοντα και να αφορά τη φροντίδα με την οποία πρέπει να αναλαμβάνει το έργο του, όσο και στο μαθητή και να αφορά την προσοχή και την εργατικότητα του στη διαδικασία μάθησης.

β) η άσκηση, δηλαδή η πρακτική εξάσκηση στις προσφερόμενες γνώσεις, η εξοικείωση με το αντικείμενο, με απώτερο στόχο την εκμάθηση του. Στόχος λοιπόν είναι να γίνουν πραγματικό κτήμα του οι γνώσεις.

γ) η διδασχία, δηλαδή η παροχή των γνώσεων από το κατάλληλο πρόσωπο, η θεωρητική παράδοση των μαθημάτων από τους δασκάλους, η μετάγχιση των γνώσεων.

Όταν η πολιτεία αναλαμβάνει το ρόλο του δασκάλου, ο σκοπός είναι και πάλι η κατάκτηση της αρετής. Η πολιτεία με τους νόμους της προσπαθεί να υπενθυμίζει διαρκώς στους πολίτες το χρέος τους και να τους αποτρέπει από κάθε παράνομη πράξη. Σε τελική ανάλυση, ο σκοπός που θέτει η πολιτεία για όλα τα μέλη της είναι να γίνουν καλοί, ικανοί, έντιμοι άρχοντες - όσοι πρόκειται να γίνουν άρχοντες - και καλοί και συνεπείς πολίτες, υπάκουοι στους νόμους όλοι οι υπόλοιποι, οι δε θα εξουσιάζουν αλλά θα εξουσιάζονται. Αποδεικνύεται, λοιπόν, η εναγώνιος προσπάθεια της πολιτείας να διαμορφώνει πολίτες ηθικούς και ενάρετους

Βασικό μέσο της «εκπαίδευσης» γίνεται η διδασκαλία του νόμου, ο εξαναγκασμός υπακοής στο νόμο, η διαρκής καθοδήγηση στο δρόμο της αρετής. Όμως, και σε αυτήν την περίπτωση, όταν δεν υπάρχει συμμόρφωση των πολιτών, ακολουθούν ποινές, οι οποίες, μάλιστα, ήταν πολύ αυστηρές (θάνατος, εξορία, δήμευση περιουσία, συνολική καταστροφή του οίκου).

Όπως οι γονείς, οι παραμάνες και οι παιδαγωγοί «ισιώνουν» με απειλές και χτυπήματα το παιδί που δε συμμορφώνεται στις συμβουλές, όπως οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν την τιμωρία ως μέσο εκπαιδευτικής αγωγής, έτσι και η πολιτεία τιμωρεί όσους δεν τηρούν τους νόμους που έχουν θεσπιστεί. Μάλιστα, ο Πρωταγόρας κάνει και ένα παιχνίδι με

τις λέξεις: αναφέρεται στις κυρώσεις που επιβάλλονται στους παραβάτες και οι οποίες ονομάζονται «ευθύνες», ίσως επειδή βάζουν στην ευθεία, στον ίδιο δρόμο όπως λέμε, τους παραβάτες. Έτσι, με τη λέξη «ευθύνες» παραπέμπει σε αυτό που είχε πει προηγουμένως: ότι δηλαδή οι παιδαγωγοί και οι γονείς μαλώνουν τα παιδιά και τα «ισιώνουν», τα βάζουν ξανά στο σωστό δρόμο.

B4.

Βγαίνοντας από το σπίτι του Καλλία, ο Σωκράτης συναντά έναν φίλο του (του οποίου το όνομα δεν μαθαίνουμε) και, απαντώντας στις ερωτήσεις του, αρχίζει να του διηγείται πώς και γιατί βρέθηκε στο Καλλία, ποιους συνάντησε εκεί και τι συζητήθηκε. Με αυτή τη σύντομη εισαγωγή δίνεται στο Σωκράτη λοιπόν, η αφορμή να αφηγηθεί τον διάλογο του με τον Πρωταγόρα. Το υπόλοιπο του έργου καλύπτεται ακριβώς από αυτή την αφήγηση του Σωκράτη. Η επιλογή αυτής της εισαγωγής ασφαλώς δεν είναι τυχαία. Ο Πλάτωνας έχει έτσι τη δυνατότητα, αντί να ακολουθήσει μια πολύ μονότονη αφήγηση της συνάντησης Σωκράτη - Πρωταγόρα, να δώσει στους αναγνώστες του μια ζωντανή διήγηση, στην οποία υποτίθεται πως ο ένας από τους πρωταγωνιστές της φιλοσοφικής μονομαχίας την περιγράφει σε ένα φιλικό του πρόσωπο. Ως λογοτεχνικό έργο, ο Πρωταγόρας κερδίζει έτσι σε ζωντάνια και αμεσότητα. Ίσως όμως, από την άλλη μεριά, το κείμενο να χάνει έτσι σε πειστικότητα: πώς είναι δυνατόν, θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος δύσπιστος, να διηγείται κανείς με τέτοια ακρίβεια

έναν φιλοσοφικό διάλογο και να μένει πιστός και ακριβής στην αναπαραγωγή των λεπτομερειών και των λεπτών αποχρώσεων μιας αντιπαράθεσης πάνω σε τόσα περίπλοκα θέματα όπως αυτά που συζητήθηκαν στο σπίτι του Καλλία; Κι όμως, το λογοτεχνικό ταλέντο του Πλάτωνα μας κάνει να λησμονούμε γρήγορα τέτοιες αντιρρήσεις, ακριβώς γιατί η παραστατικότητα και η γλαφυρότητα της αφήγησης του Σωκράτη μας παρασύρει και μας γοητεύει.

B5.

αφασία - φῆ, φασίν

δυσπρόσιτος - προσιόντες

ιστορία - ειδῶσιν, ἴσασιν

σχεδόν - μετέχειν

προγονικός - παραγίγνεσθαι, παραγίγνηται, γίγνεσθαι

2. Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφώντος Οικονομικός VI, 4-6

Γ1. Μετάφραση

[Ναι], λοιπόν, είπε ο Σωκράτης, φάνηκε καλό σε εμάς να είναι η οικονομία όνομα κάποιας επιστήμης (γνώσης / τέχνης), η επιστήμη όμως θεωρούνταν (φαινόταν) αυτή, με την οποία μπορούν οι άνθρωποι να αυξήσουν τους οίκους (την περιουσία τους) και οίκος σε εμάς θεωρούνταν (φαινόταν) αυτό ακριβώς που είναι ολόκληρη η ιδιοκτησία (τα αποκτήματα, η περιουσία), και ιδιοκτησία υποστηρίζουμε (λέμε) ότι είναι αυτό, οτιδήποτε δηλαδή είναι ωφέλιμο για τον (στον) καθένα στη ζωή (του), και θεωρούνται (διαπιστώνονται) όλα ότι είναι ωφέλιμα (επωφελή) όσα κάποιος γνωρίζει να χρησιμοποιεί. Φαινόταν, λοιπόν, σε εμάς ότι (κατά τη γνώμη μας, λοιπόν) δεν είναι δυνατό ούτε να μάθουμε όλες τις επιστήμες και να αποδοκιμάζουμε μαζί με τις (άλλες) πόλεις, τις τέχνες που αποκαλούνται χειρωνακτικές, γιατί θεωρούνται (φαίνονται) ότι και τα σώματα καταστρέφουν και τις ψυχές συντρίβουν.

Γ2.

τίνος: τισί (ν)

σύμπασα: συμπασῶν

κτησιν: (τῆ) κτήσει

ἔφαμεν: φασί (ν)

εἶη: ἔστω

ὠφέλιμον: ὠφελιμωτάτην

εὐρίσκετο: εὐρεθῆναι

χρησθαι: χρῶτο

μαθεῖν: μάθητε

σώματα: (τοῖς) σώμασι (ν)

Γ3.

αὔξειν: τελικό απαρέμφατο ως Αντικείμενο στο ρήμα «δύναιτο» (ταυτοπροσωπία: Υποκείμενο του απαρεμφάτου το υποκείμενο του ρήματος «δύναιτο ἄνθρωποι»).

ἐκάστω: δοτική αντικειμενική στο «ὠφέλιμον».

ὠφέλιμον: κατηγορούμενο στο «ὄ,τι» μέσω του συνδετικού ρήματος «εἶη».

ὄντα: κατηγορηματική μετοχή από το ρήμα «εὕρισκετο», συνημμένη στο υποκείμενο του συγκεκριμένου ρήματος «πάντα».

πάσας: κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «τάς ἐπιστήμας».